

162 90 34

„HRVATSKOJ STRAZI“

NA

„KRITIČNA PISMA MLADOM APOLOGETU“

ODGOVARA

DR. FRAN BARAC.

PREŠTAMPANO IZ „KATOLIČKOG LISTA“.

ZAGREB.

TISKARA HRV. KATOL. TISKOVOG DRUŠTVA.

1908.

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY

GEORGE ENGELMANN PAPERS

1845-1852

„HRVATSKOJ STRAZI“

NA

„KRITIČNA PISMA MLADOM APOLOGETU“

ODGOVARA

DR. FRAN BARAC.

PREŠTAMPANO IZ „KATOLIČKOG LISTA“.

ZAGREB.

TISKARA HRV. KATOL. TISKOVOG DRUŠTVA.

1908.

D-66.022

I. Sablazan ove kritike.

„Hrv. Straža“ (sv. VI. 1907. str. 593.) objedila je s „modernističkog agnosticizma“ moju studiju „O modernoj katoličkoj apologetici“. U „Katoličkom Listu“ (g. 1908. br. 7. str. 83.) zamolio sam „Hrvatsku Stražu“, da izvoli iznovice stručnjački porediti encikliku sv. Oca „Pascendi“ s mojom studijom. Po-
nadao sam se, da će onda „Hrvatska Straža“ radosno i bespristrasno korigirati meni javno nanesenu nepravdu.

Urednik „Hrvatske Straže“ gosp. dr. F. Binički shvatio je („Jutro“ broj 3. o. g.) moju skromnu molbu vrlo naivno. Ja nijesam te javne molbe napisao od nestrpljivosti. Tomu se mogao dovinuti i g. urednik „Hrv. Straže“. Zamolio sam nešto, ali iz ljubavi spram katoličke stvari u nas. Studiju „O modernoj kat. apologetici“ ocijenili su toliki naučni i ugledni muževi tako pohvalno, da mene nije moglo obuzeti nestrpljenje, što li će istom „Hrvatska Straža“. Nije mi sasvim neznana ni ona grčka „*πάθει μάθος*“ ili naša „strpljen, spasen!“ Članak „Hrv. Straže“ „Vratimo se silogizmu“ potvorio me bez dokaza, da sam sumnjiv ne s trice kakove, već s modernizma, „skupa jeresi“.¹ Bit će, da urednik „H. S.“

¹ Ovim riječima naime označuje sv. Otac Papa Pijo X. cio sustav modernistički „*omnium haereseon conlectum*“. Op. ur. „Kat. Lista“ br. 40. str. 484. g. 1908.

poima, kako to nijesu šušte babuštine. Bit će, da je čuo, kako se bez izvjesnih i tvrdih dokaza ne smije onako čâ cû opanjkati koga. Bit će, da zna, kako je Gospodin zaprijetio paklom ognjenim onomu, „ὅς ὄν
 ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ μωρὸς“ (Mat. 5, 22.).

Spomenutom porukom želio sam u dobroj vjeri podsjetiti „Hrv. Stražu“, kako sam ja svijestan sebi svoje lične ortodoksnosti. Htio sam natuknuti, kako me pored lične samosvijesti uvjerio još i studij enciklike „Pascendi“, da ni moja knjiga nije pošla stramputice. Držao sam, da „Hrv. Straži“ ne će biti bez ikakove vrijednosti i nepromjenito mišljenje tolikih odličnih licâ, sudijâ moje knjige, licâ ne bez dubokoga znanja i jamačno punih crkvenoga duha. Neka bi dakle — bila je ideja moje poruke — gospoda oko „Hrv. Straže“ ponovno prolistali moju knjigu i studirali encikliku. Neka se ne bi dali zanijeti kakovom predrasudom ili krivom informacijom. Neka bi hladno i objektivno omjerili domašaj svojih izjava. Tako bi se dalo, mislio sam, predusresti javnoj sablazni, da katolički teolog krivi s jeresi katoličkog teologa, da katolički časopis udara na katoličke listove i t. d. U nas je teološka literatura u nekim granama još ne jako čedo, jedva doraslo za teški bojovni tabor. Želio sam dakle, da se barem u javnosti uščuva autoritet „H. S.“, „časopisu — za kršćansku prosvjetu — namijenjenu nauci i književnosti“. U teško doba, koje živemo, valja da se svi katolici nagjemo jedni u obrani naših svetinja. Cjepidlačarenje ne smije da nas rastepe i ozoglasi. Želio sam dakle, da se ne obrukaju oni, koji žele da budu „svijetnjak“ katolištva u Hrvatskoj.

G. urednik „H. S.“ dr. F. Binički odgovara

(„Jutro“ br. 3.) prpošno i izazovno. Čudno se takav ton doimlje ovako ozbiljnom prigodom. Dopustite g. uredniče, da Vam prišapnem staru istinu: Ne valja vazda po sebi suditi. Meni se nije „prohtjelo polemike“. Naprotiv! Želio sam je spriječiti. Već zato, što znam, da u nas polemike kradu vrijeme, a rijetko komu koriste. No, u prvom redu zato, što sam iz uvoda članaka „Vratimo se silogizmu“ vidio, da će ta polemika sramotno svršiti po „Hrvatsku Stražu“. Konačno, da će teško stradati ugled jednog našeg katoličkog časopisa.

Jest, žalim, da sva bruka i sramota, koja se očitovala u ovoj prigodi, pada na legja katoličkog časopisa. U drugim je zemljama običaj, da znamenitije članke u časopisima potpisuju pisci, e bi što manje trpio ugled lista, dogodi li se što nepodesno. „Hrvatska Straža“ napustila je iza drugog godišta taj dobri i u znanstvenom svijetu jedino korektni običaj. Šteta, ali tu ne pomaže sentimentalnost. Habeat sibi!

Moj je dakle memento, da kritičar „H. S.“ bude oprezan, promašio cilj. Naprotiv! Mjesto mirnog i stvarnog odgovora izašao je u „Jutru“ onaj osebujni izazov g. urednika „H. S.“. Mjesto objektivne i hladne kritike stala je „H. S.“ zabavljati svačemu. Neznani delija u „Kritičnim pismima mladom apologetu“ uzeo je natezati pojedine riječi i rečenice moje studije, e bi izbio iz njih teze, koje sv. Otac osugjuje u enciklici „Pascendi“. Veliki dio svih triju ovogodišnjih dojako (do srpnja) izašlih svezaka „Hrv. Straže“ oborio se, da mene strpa hoćeš ne ćeš u moderniste. Da ta mučna rabota ne bi bila zaboravljena u nuglu otoka Krka, pobrinulo se „Jutro“ (br. 5.) i „Luč“ (br.

7. s. 424., br. 9. i 10. str. 562. i t. d.). Oni će da s tim člancima upoznadu šire krugove. Tako je valjda trebalo da bude. Drugojačije se ne bi moglo ni prividno tvrditi, da je istinit barem onaj dio one lažne denuncijacije bečkoj nuncijaturi, koji kaže, da je Barac „uti omnibus notum est“ zaražem zabludama modernizma. Bijedni denuncijant — tko je, Bog mu i duša mu! — iznio je valjda isto tako tvrde argumente, kao i „Hrvatska Straža“.

Nije se štedio ni zagrebački bogoslovni fakultet. Čangrizalo u „Hrv. Str.“ ujedalo je i cio fakultet, a napose referenta moje habilitacione studije veleuč. gosp. dra. A. Bauera.

Boli me sva ta kampanja: ne poradi mene, nego radi ugleda naše teološke kritike. Žalostan je znak, kad se uopće u literarnom svijetu nagje pisac, koji izvraća i podvaljuje. Kolika je sramota, kad tako rade oni, koji bi imali bdjeti na Sionu. Za mene je ta „kritika“, kako netko reče, zapravo reklama. Ja bih mogao da budem zahvalan „stručnjaku“ kritičaru „Hrv. Straže“, što je nehotice izazvao onoliko hvalu za mene, kolika izbija iz članaka jednoga dra. Bauera i dra. Pazmana („Kat. List“ o. g. br. 15 i br. 17.). Trebalo bi da sam ponosan, što je moja studija, napisana pola godine prije izdanja enciklike „Pascendi“, tako promišljeno izragjena, te je „stručnjak“ „Hrv. Straže“ trebao iza enciklike pola godine, da napiše svoja „Kritična pisma“. A i onda, da je „stručnjak“ mogao jedino „podvalama i literarnim banditstvom“ (isporedi dr. Bauer: „Kat. List“ br. 15.) da isturi ne pogrješke u zamišljenoj i obragjenoj temi, već ni više ni manje nego „skup jeresi“. A ipak, od svega toga nije ni jedne jedincate moglo naći

toliko doktora i profesora teologije i filozofije prije njega. Jest, meni je ta tužna „kritika“ pronijela ime i našla čitalaca mojoj studiji, kojih možda inače ne bi bilo. Ali me nimalo ne veseli, što je do toga došlo ovim putem. Što će reći iza ove „kritike“ o vrijednosti „Hrv. Straže“ nepristrani laik, što zagriženi protivnik katoličkih svetinja? Zar ne će gubiti cijene i ono, što u „Hrvatskoj. Straži“ pišu vrijedni i učeni pisci? Zar se iza ovako nečasnog napadaja ne mora pitati i laik i svećenik: je li vrijedno čitati i podupirati časopis, koji je žigosan s rabulistike i banditstva? Hoćemo li i dalje, ko dojako, preporučivati ovaj časopis mladeži i sabirati prebrojnice? Zar nije naučni, isti monistički svijet napustio Häckela baš poradi njegovih falzifikata? — A protivnici katolištva? Oni će triumfirati. Gledaj, reći će, kako je katolička istina slaba? Čudi se, kolika je glupost ili zloba! Eto t. zv. branitelji katolištva upotrebljavaju opadanje, izvracanje i podvale protiv ljudi iz svoga tabora! — A kad se ovakove misli usijeku u pamet svjetovnjaka i mladeži, zar ih to ne će odvrćati, da u opće ne čitaju rasprave i djela apologetičnog pravca?

Eto, zašto me boli ova nedostojna kampanja „Hrv. Straže“ i drugova. Eto, zašto sam želio, da ne bude ovakove polemike. Zanago, kritika, koja nužno izaziva onako oštru, ali pravednu repliku, kakovu je napisao velem. g. dr. Bauer („Kat. List“ br. 15.), ne može biti na uhar katoličke stvari, ne može koristiti katoličkoj Crkvi, ne može podići katoličkog pokreta. A to žalim iz sve duše. Volio bih, da se za moje ime nikada ne bi čulo, nego što se ovako grubo naškodilo ugledu katoličke štampe u Hrvatskoj! Ali tu

moje suze ne pomogoše. Factum infectum fieri nequit. I protiv svoje volje, valja da i ja ovu pišem. Kakogod nijesam nevješt svojih slabosti i neznatnih sila, tako opet nijesam sebi svijestan krivnje u ovom punktu. Utjehom su mi riječi Gospodinove: „Necesse est enim, ut veniant scandala: verumtamen vae homini illi, per quem scandalum venit“ (Mat. 18. 7.). Da Gospod popravi, što griješimo mi — ljudi!

II. Povreda hermeneutike.

Što da kažem na obranu studije „O modernoj katoličkoj apologetici?“

Vrlo sam zahvalam prizatom našem autoritetu u pitanjima ove vrste, velem. g. dru. A. Baueru, što je svojim člankom („Kat. List“ br. 15. o. g. str. 173. i dalje) meni znatno olakšao posao. G. dr. Bauer istaknuo je u uvodu svoga članka, kako valja biti oprezan u aplikaciji enciklike „Pascendi“. Treba paziti, da čovjek ne bi ogriješio duše u prosugjivanju djelâ modernih katoličkih pisaca. Tako opominje izmegju ostalih i würzburški profesor Dr. F. Kneib (Wesen u. Bedeutung d. Enciklika gegen d. Modernismus. Mainz 1908. str. 60., 61., 69.): „Nur keine Gespenster sehen, ehe sie wirklich erschienen sind.“ Tako i još opreznije govori Isusovac H. I. Cladder („Stimmen aus Maria Laach“ 1908. str. 16., 17.): „Selbst wenn man anderweitige Irrtümer, missverständliche Ausdrücke oder Sondermeinungen noch so entschieden bekämpfen mag, so ist nach dem Erscheinen der Encyklika die Anklage auf Modernismus für einen Katkoliken etwas so Ungeheuerliches, dass man ausser den Ausdrücken schon auch die Sache ernst ver-

gleichen muss, bevor man einen solchen Argwohn hegen oder gar äussern darf.“ Cladder se poziva i na časopis „Katholik“ XXXVI. (1907.) s. 293. I. Bricout piše dva članka (Revue du Clergé Français“. T. LII. 1907. p. 14, 15. sq. p. 129, seq.: „La condamnation du modernisme“ i „Ce qui n' est pas du modernisme“), e bi pokazao granice, preko kojih ne smiju ići optužbe s modernizma. „On n' aille pas confondre les hommes de „juste millieu“ avec les impulsifs et les outranciers“. „Revue pratique d' apologétique“ donosi poznato pismo milanskog kardinala Ferrari. Kardinal oštro šiba „prerevne antimoderniste“, a „Revue“ želi, da bi francuski pisci dobro razmislili znamenite opomene znamenitog kardinala. (T. VI. 1908. p. 134.)¹

Uostalom: elemetarna hermeneutička pravila zahtijevaju kategorički tu pomnju od kritičara. Zapravo ne bi ni trebalo i s najvišega mjesta (Sv. Otac Pio X. u pismu biskupu u Limeriku: „Kat. List“ br. 15. str. 174.) ovakovih direktnih opomena.

Djelo treba suditi kao cjelinu, prema cilju, karakteru i drugim prilikama pisca. Pojedine riječi i rečenice ne smiju se istrgnuti iz sveze govora. Ne smije se nametnuti sveza, koju pisac nije htio. Ne smiju se vezati rečenice iz raznovrsnih tekstova. Riječi se ne smiju mijenjati po volji ili nagagjanju kritičarevu, ne smiju se ispuštati ili dodavati protiv nakane pisca. Pojedine nejasnoće valja ukloniti pomoću jasnijih paralelnih mjesta. Tugja mnijenja, koja

¹ Ironija sudbine nauckala je naše „Jutro“ (br. 5. o. g.), da u istom broju donese izvadak pisma kardinala Ferrari, u kojem emfatički oglašuje i „Kritična pisma“ „Hrv. Straže“. Nije li zbilja „Jutro“ primijetilo, da mu mraz pada na obraz?

pisac izlaže, valja razlikovati od vlastitoga njegova sugjenja i t. d.

Da je kritičar imao na umu ova i druga bitna pravila hermeneutike i kritike, jamačno ne bi bila nikada ugledala svijetlo „Kritična pisma mladom apologetu“ na osnovi studije „O modernoj katoličkoj apologetici.“

Cilj je studiji izrijeком označen i tačno ograničen u „Uvodu“ (str. 7. i 8.). „Vrijedi li još uvijek stara naša tradicionalna apologetika ili se treba latiti nove? . . . moja je zadaća posvetiti nešto pažnje ovomu . . . pitanju. Ne zato, kao da kanim definitivno reći svoju . . . već zato, da po mogućnosti prilika . . . saberem i prikažem, što su drugi u tom pravcu učinili. Vlastiti sud razabrat će čitalac, i neka me, molim, ne osudi, ako nijesam u šumi raznovrsnih putova i puteljaka udario najpodesnijim pravcem. Ovaj prikaz, ako i ne bude vrstan, ne će biti, mislim, na odmet u našim prilikama, jer u tom punktu nije u nas jošte ništa pisano“ . . . Cilj je dakle studije: prikazati, što su glavniji moderni zatočnici apologetike učinili na tom polju, i opet, kako su postupali tradicionalni apologeti. — Sugjenje piščevo zrcali se jasno i odregjeno u „zaključku“ (str. 156.). Tu se konačno vidi, kad već i ne bi bilo iz pojedinih odlomaka očito, za kojim pravcem pristaje pisac. Na postavljeni problem: „ili stara ili nova apologetika“ ne odgovara pisac na prečac. Pisac proučava problem, distinguira dilemu, označuje pojam apologetike (I. dio), razlikuje metodu od discipline (II. dio), izlaže različne pokušaje i od prigode do prigode iznosi razne bilješke (III. dio). Napokon veli tacite i indirekte u zaključku, da

dilema „ili stara ili nova apologetika“ ne valja. Piščevo je uvjerenje: Apologetika je posebna i to temeljna disciplina u zgradi teološke znanosti. Metoda treba da je strogo znanstvena, tradicionalna i progresivna. Stare metode su nužne, nove . . . korisne, da pripreme . . . za strogu demonstraciju. Apologetika ima „osvjedočiti razum i ganuti srce, da se ne otima milosti Božjoj“ (str. 156.).

Iz ovog cilja i zaključka studije vidi se na dlanu, da pisac nikako ne „usvaja mnogo načelnih i sustavnih zabluda moderne filozofije“ („Hrv. Straža“ sv. I. 39.); da pisac nije ulagao truda „da nekoje teorije zablude moderne pameti iskoristi za apologetične svrhe i dovede u sklad s kršćanskom religijom“ („H. S.“ I. str. 39.); da pisac nije nastojao, kako „da modernu filozofiju dovede u sklad s kršćanskom objavom“ („H. S.“ III. 324.), kako da izmiri „vječno neizmirljive suprotivštine“ („H. S.“ I. str. 39.). Piscu nije bila nakana iznijeti svoju filozofiju, već prikazati različite misli i pravce moderne i modernističke. Ne smije se dakle iz studije otkud bilo iskinuti po koja misao, svezati je s misli rečenom na drugom mjestu u drugom kontekstu, i iz toga izvoditi zaključke. U knjizi ovakove vrste prirodno mora da bude mnogo (*sit venia verbo*) najprotivurječnijih citiranja. Iz toga izvesti „protuslovlja modernističkog apologeta“ („H. S.“ sv. III. str. 314. i dalje) znači baciti pod noge hermeneutička pravila. — A opet tko uzme knjigu u ruke, primijetit će na prvi pogled, da pisac neke pravce samo spominje, druge odbija, treće direktno pobija. Kad mu se čini što dobrim, bilo i kod protivnika, ispituje pisac problem sa svake

strane, ne bi li se dala ta misao oploditi barem uz neke ograde u dobroj našoj staroj katoličkoj nauci (n. pr. psihološku metodu str. 121. do 138.). Da je pisac imao u rukama encikliku „Pascendi“, jamačno bi mnogi problem bio savršeniji i odregjenije postavljen i zaokružen. Ali razumjet će čitalac, da je pisac uživao dvostruku radost, kad je svanula enciklika i vidio, da u ovom labirintu raznovrsnih mišljenja ipak nije pošao stramputice.

Da je pisac izdao svoju studiju iza enciklike, ne bi bio mogao u biti korektnije pisati. U cijeloj studiji ne brani pisac nijedne enciklikom osugjene teze. Toga ne može nitko dokazati. A zar je čovjek odmah sumnjiv, čim kuša tražiti nove puteve, čim stavlja nova pitanja, čim stare probleme posmatra s drugih stajališta, a ipak jest i hoće da ostane vjerran katolik? Zar ne bi onda znanost postala okaminom, teologija feničkom mumijom, kako bi rekao biskup Mignot? Pisac dakle ne iznosi niti kakvi svoj pravac filozofski, niti kompilira iz drugih modernih, niti se prisanja uz koji moderni pravac nove filozofije. Jednako nije bilo piscu na umu izrijeком raspravljati pojedina filozofska ili teološka pitanja n. pr. noetičko o spoznaji, psihološko o postajanju religije, dogmatičko o evoluciji dogmî, o biti natprirodnoga itd. (Tako suponira „Hrv. Straža“ n. p. o spoznaji I. 41, sq., o podrijetlu vjere II. 161. sq., o evoluciji dogmî I. 48 sq., o natprirodnom III. 318. sq. itd.) Pisac se tih pitanja pripadom dotiče i uzima ih kao gotove leme iz skolastičke filozofije i teologije ili iz definicija katoličke Crkve. Možda da bi koji pojedini izričaj mogao biti savršeniji no: de gustibus non disputandum. To više, što mi na žalost, u

oskudici domaće teološke i filozofske literature, ne obilujemo točno fiksiranim terminima.¹

Ali zar i logika i hermeneutika dopuštaju iz toga, što bi se možda koji termin dao bolje hrvatski reći, prtiti jeresi na legja čovjeku, koji je „iskreno odan katoličkoj Crkvi,“ („H. S.“ I. 39.), koji kao takav vjeruje, što uči katolička Crkva, osugjuje, što osugjuje kat. Crkva“, komu „bi učinio krivo, kad bismo i za tren posumnjali o njegovoj ortodoksnosti“ („H. S.“ III. 324.)? Recimo, da se pojedine riječi ili rečenice mogu dvojako tumačiti. Otkud kritičaru pravo, da ih tumači u duhu modernističkom, kad priznaje, da je pisac odan katolik, kad iz cilja, iz pojedinih odlomaka i zaključka studije očito vidi, da pisac želi biti sljedbenikom sv. Tome („H. S.“ I. 42.), kad sam kazuje, da u pisca ima mjesta, gdje posve ortodokсно izlaže nauku („H. S.“ III. 324 et passim), osugjuje krivo („H. S.“ III. 314. sq.) i t. d.?

Ali „protuslovlja“ — klikuje kritičar (H. S. III. 314.). O tim ćemo „protuslovljima“ jošte koju reći. Za sada primjećujem, da je ovo bila „habilitaciona“ studija. Nije dakle popularno pisano djelce, niti knjiga za pučke ili srednje škole. A ta oznaka ima pravo

¹ Zašto i sam kritičar nije prigovarao prije enciklike „Pascendi“? Da nije u oktobru pr. g. izašla enciklika „Pascendi“, ne bi ni danas imali mnogi termini (n. pr. imanencije, simbola, analogije, evolucije dogmâ i t. d.) onog odregjenog znamenovanja, koje im daje ta enciklika. Ne bi dakle bili — ni sumnjivi s jeresi. Da li se varam, kad naslućujem: Da nije izašla enciklika, možda ne bi nikad bilo ni „Kritičnih pisama“ u „Hrv. Straži“? Jamačno je barem to, da onda kritičar ne bi bio mogao obresti u mojoj studiji onoga, što mi sada s nepravom imputira. Ne bi bio mogao natezati pojedine termine, kojima istom Enciklika fiksira znamenovanje.

suponirati, da će forum, kojemu je namijenjena, i „stručna“ kritika znati toliko hermeneutike, da ne će pojedine rečenice ili izričaje gledati u krivom svijetlu. Tu je barem pisac mogao predmnijevati toliko i znanja i dobre volje, da ga ne će osuditi poradi pojedinoga kojega možda ne sasvijem točnoga izričaja. To više, kad se radi o istom predmetu izriječkom i tačno na drugom kojem mjestu ili same studije ili druge koje (citirane) autorove radnje. „Wo käme man bei einer solchen Methode mit der Beurteilung der Werke der Väter und selbst der Bibel hin?“ pita profesor Kiefl sličnom prigodom („Hochland“ V. Jhrg. 4. Hft. 1. I. 1908. S. 497.). Zar nijesu tako postupali sa sv. pismom, Baur, Strauss, Renan i dr.? Ili n. pr. u najnovije doba H. St. Chamberlain („Die Worte Christi“)?

III. Sud o kritičaru.

Svakako je vrlo čudno, da takovih jeresi ili barem „protuslovlja“, kakova iznosi „Hrv. Straža“, nije našao dojako nijedan sudija ove habilitacione studije. Naprotiv!¹

Bogoslovni fakultet zagrebačkog sveučilišta pohvalio je i aprobirao ovu studiju. Jednako i „Glasnik“ biskupije srijemske i bosanske. „Kršćanska Škola“ (br. 10. g. 1907. str. 158.) ističe znanstvenost i jasnoću. „Kat. List“ (br. 25. 1907.) raščinja studiju doista stručnom spremom i ne može da je dosta nahvali. „Vrhbosna“ (br. 11. 1907.) pri-

¹ Neka mi se ne uzme za zlo, što valja da u svoju obranu navedem nešto sebi u čast. „Si gloriari oportet (non expedit quidem), veniam ad . . .“ i t. d. — reče i sam sv. Pavao (II. Kor. 12, 1.).

govara nekim stvarima, ali u cijelosti hvali i preporuča djelce. „Slavorum litterae theologicae“ (1908. str. 37.) kažu izrijekom: „Pars ultima dissertationis magno apparatu, eximia eruditione et litterarum notitia conscripta est. Quaedam tamen minus placent, ut minus cauta vel ambigua verba de traditione ac theologia scholastica (pp. 23, 75, sq. 95 sq. etc.), sed si in universum aestimatur, immerito nonnulli in auctorem suspicionem „modernismi“ moverunt“. I sama „Hrvatska Straža“ prisiljena je priznati, da su „listovi, i katolički, izuzevši jedan ili dva, djelo u velike pohvalili i preporučili“. (VI. 1. str. 4.).

Ali najznamenitije za moju katoličku i teološku reputaciju jest ovo. „Hrvatska Straža“ nastojala je u prvom ovogodišnjem svesku dokazati svoju već koncem prošle godine nabačenu objedu, da je moja studija „duboko zaražena modernističkim zabludama“ („H. S.“ 1908. str. 4.). Na obranu studije „O modernoj katoličkoj apologetici“ ustao je sam referent habilitacionog postupka (ovom prigodom) sveuč. profesor dr. A. Bauer. Priznati stručnjak dokazuje poregivanjem citacija, kako kritičar „Hrvatske Straže“ „ne bi nikako i nikada bio smio napisati ovakove ocjene, kakovu je napisao („Kat. List“ 1908. str. 174. br. 15.). Što više! Nepošteno dometanje kritičarevo tako je ogorčilo dra. Bauera, te veli: „ovo dokazivanje ocjeniteljevo „daje svjedodžbu“ njemu o posvemašnjoj njegovoj nevaljalosti moralnoj, — ako ga ne ispričaje neznanje i glupost“ (str. 176.).

Ne ću da ispisujem svih drugih još i oštrijih, ali pravednih konkluzija dra. Bauera („Kat. List“

1908. br. 15.) Molim čitaoca, da svakako prouči tu repliku („Kat. List“ 1908. br. 15.), ako želi, da sebi stvori objektivno sugjenje o čitavoj raspri.

I drugi universitetski profesor, g. dr. J. Pazman dao je javno svjedočanstvo istini i žigosao neznanog „stručnjaka“ „Hrv. Straže“ poradi „Kritičnih pisama mladom apologetu“. U članku „Moderna apologetika i djelo P. Schanza“ („Kat. List“ 1908. br. 17.) pokazuje — nesumnjivo ortodoksni — profesor, da je ova kritika „Hrv. Straže“ „uopće . . . primjer i uzor, kako se ne smije i kako ne valja tugje djelo ocjenjivati“ (str. 205.). G. dr. Pazman i piše ovaj članak zato, „da se vidi . . ., kako je nesavjesno postupao tobožnji „stručnjak“ u „Hrv. Straži“ (str. 203.). G. profesor Pazman zaključuje istim sudom, koji je i g. prof. Bauera prisilio, da udari na kritičarevo čelo onaj strašni žig moralne trulosti: „Kritičar djela dra. Barca istaknuo je neke samo vrline apologete, i to rekli bismo više za ruglo i da oštrije ubode, a onda s uma metnuvši nakanu pisca i mjesta nedvojbena i jasna na nišan uzeo samo slabije strane, podmećući još k tomu stavkama svoja ne piščev smisao, navedene stavke od drugih pisaca uzimajući, kao da ih je pisac sam kao svoje izrekao itd.“

Ostalih pohvala moje studije i osudâ te kritike, usmenih i pismenih, i od lica prvih autoriteta izrečenih — ne ću da iznosim. Bit će danas i g. kritičaru poznato, da članak g. dra. Bauera nije ugledao svijetlo samo onako, bez ičijega prethodnoga znanja.

Kritika je dakle neznanoga „stručnjaka“ „Hrv. Straže“ osamljena, dâ kontradiktorna svim drugim ocjenama.

Još više. Iza obrane dra. Bauera osvanula su dva sveska „Hrv. Straže“. Uredništvo zagriža, gdje može, a „Kritična pisma“ nastavljaju svoj posao istom metodom, koju je tako oštro žigosao g. dr. Bauer i g. dr. Pazman. Ali nigdje u oba sveska „Hrv. Straže“ nema ni spomena, ni aluzije, a kamo li meritornog odgovora na zatornu osudu gg. Bauera i Pazmana.¹

Konstatiram dakle: „Hrv. Straža“ žigosana je javno s „bezdušnosti“ i literarnog „banditstva“. Toga nije pobio, da ni spomenuo kritičar sam, ni uredništvo, ni itko drugi. Što više! Nitko nije u javnosti ni pokušao braniti „Hrv. Stražu“ od ove najteže sramote po naučni list.

Sad pitam: Je li pisac dužan voditi javni pošten razgovor (to bi imala da bude zdrava polemika) s **kompromitiranim** listom, sa **žigosanim, neznanim** kritičarom? Jamačno nije. Tužitelj treba da dokazuje. Kad je za njegovo svjedočanstvo utvrđeno, da je pusto, lažno izvraćanje i podmetanje, pada i optužba sama po sebi.

Ja dakle nijesam zapravo ni dužan replicirati na tužnu „kritiku“ „Hrv. Straže“. Moja replika ne bi ništa ni koristila. Ili bi šutjeli ili bi opet izvrnuli svaku riječ. Kritičar je svojim pismima u II. i III. svesku o. g. „Hrv. Straže“ dokazao, da je u tom poslu pravi vještak. Makar je g. dr. Bauer jasno po-

¹ Oni, koji su čitatelji jedino „Hrv. Straže“ ne mogu o obrani (valjda iz kršćanske ljubavi!) saznati ni slova. Radi se o najtežoj potvori, o jeresi kat. svećenika i učitelja vjere, a vlastiti njegovi učenici zalud će u „Hrv. Straži“ tražiti spomen obrane, opoziv ili barem ublaženje teške osvade. Zar tako uči katolička moralka? — pitaju laici.

kazao, da su sasvijem neosnovane optužbe kritičareve, kao da je tobože moja studija modernistička: opet je isti kritičar, na istim meni podmetnutim supozicijama i izvraćenim citacijama i dalje dokazivao, da sam ja modernist u smislu enciklike „Pascendi“. Ni ne mogu napokon svega pobijati, što je neznani kritičar napisao. Valjalo bi ići od riječi do riječi i pokazivati za svaku stavku, kako je ili istrgnuta iz konteksta ili podmetnuta ili izvrnuta ili zlobno ili s nerazumijevanja stvari nategnuta na „modernizam“. Da se to pravo prikaže, trebalo bi napisati veću knjigu, nego li je skromna moja studija. A dopustit će čitatelj, da bi to značilo — iza svega, što rekoh — sipati vodu u more.

Mjesto silnih dosadnih citiranja molim čitatelja, neka izvoli uzeti u ruke moju studiju i „Hrv. Stražu“. Neka svaki puta pogleda točno citirano mjesto u mojoj knjizi. Neka omjeri, što sam želio u onom kontekstu reći i ono, što mi podmeće kritičar. Zamalo će čitatelj biti na čistu. Ubrzo će vidjeti, da je odgovor g. dra. Bauera kritičaru oštar, ali nuždan i pravedan.

Još ću nešto reći. Neka „Hrvatska Straža“ dade strogo autentički prevesti moju studiju, svoju kritiku, repliku g. dra. A. Bauera i ovaj moj odgovor na bilo koji svjetski jezik. Neka zamoli javni forum katoličkih filozofa i teologa, da izreku svoj sud. Bude li taj jury kazao, da je „Hrv. Straža“ u pravu, evo moje riječi: nosit ću sve troškove oko toga posla, ne ću za života više umočiti pera u pitanjima katoličke filozofije i teologije, odreći ću se dragovoljno svakoga obučavanja u nauku vjere. Evo dakle prigode, da me se bez cenzura skinu s vrata — za uvijek. (Nije li

za tim išla denuncijacija apostolskoj nuncijaturi i s njom rukom o ruku ova famozna kritika?) — Ako li se „Hrv. Straža“ čini taj znanstveni put teškim i pogibeljnim, neka upotrijebi drugi! Eno zakonite crkvene oblasti. Neka „Hrv. Straža“ izazove na moju studiju zakonitu cenzuru poradi „modernizma“.¹ — Moja je savjest u tom punktu dobra i mirna. Ja se podvrgavam u svem svojem usmenom i pismenom vjerskom djelovanju nepogrješivom sugjenju svete rimokatoličke Crkve. Znam, da hotimice nijesam zašao s pravog puta. Znam, da me pravi stručnjaci ne samo ne osugujuju već hvale. Znam, da me s istim povjerenjem kao dojako susreće vrhovna moja crkvena oblast. Čekam dakle hladno i strpljivo sav daljni postupak.

Neka mi bude slobodno ovdje ponoviti riječi iz svoje studije (O mod. kat. apologetici str. 43): „Ja sam pisao za ljude čestite i željne svijetla i istine“. „Ne pristaje mi u posao, niti mi je zadaća“, „niti imam kada, da se bavim oko ove vrste ljudi: sa zlobnicima, tvrdovratima i svim ovoga soja, ne ću da gubim vremena. Od njih se dokazi i obrana odbijaju kao val od hridi, zvali se oni kako mu drago.“

IV. Kritičar nastavlja poznatu metodu.

Iz svega, što rekoh, ne bi trebalo ni da zamolim pera, a kamo li da zalazim u detalje u odgovoru na jadnu „kritiku“ „Hrv. Straže“. Opet nije izlišno, da nešto i ja iznesem na svijetlo iz te kritike.

¹ To bi svakako bilo i savjesnije i korektnije, nego li svojim pisanjem i prišaptavanjem zavoditi mladež i meni — učitelju vjere — oduzimati ugled.

Ne poradi „Hrv. Straže“, već poradi javnosti, da se ne bi krivo tumačila moja šutnja.

Prvo ću da uglavim, što ustvrdih, da „Hrv. Straža“ i u II. i u III. svesku „kritizira“ metodom od g. dra. A. Bauera iza I. sveska onako oštro žigosanom. Drugo ću da pokažem, kako u nekim pitanjima sama „Hrv. Straža“ dokazuje i brani ono, što neznani „stručnjak“ kritičar „Hrv. Straže“ kod mene kudi ili kao simptom jeresi karakteriše.

1. U prvom je svesku „Hrv. Straže“ nastojao g. kritičar dokazati, da sam ja agnostik. To je izveo iz osamljenog jednog Paskalova citata, kojemu podmeće sasvijem drugo znamenovanje, nego mu ga ja dajem. Cijelu moju raspravu o izvjesnosti umovne spoznaje („O moder. kat. apolog.“ str. 54.—63. i opet str. 85.), kojom ja pobijam skepticizam i osugljujem agnosticizam, ne uzima kritičar u račun. (Isp. dr. A. Bauer: „Kat. List“ br. 15. str. 175. i dalje). Ko za ruglo spominje g. kritičar, da ja želim biti katolik i tomist — ali dakako, kritičar toga ne uvažuje („H. S.“ str. 42.). Ono, što ja u drugom znamenovanju više pripadom spominjem, uzima kritičar kao da je moja teza. Moju misao izvrće sasvijem. Prave moje tomistički obragjene teze mimoilazi. A da čitaocu zapraši oči, iznosi kasnije ipak gdješto i mojega, ali dakako da pokaže „protuslovlja“ pisca („H. S.“ 315. i dalje). — Dašto i to je trebalo! Sv. Otac kaže, da je karakteristika katoličkog modernista „protivurječnost“. Valjalo ju je dakle i u mene obresti.

Ali dojako (u I. svesku) kritizirano jest „negativni dio agnosticizma“. Enciklika govori i o „pozitivnom dijelu“, o „vitalnoj imanenciji“. I tu dakle

treba iznaći u mojoj studiji. Tomu je posvećen II. svezak „Hrv. Straže“. Kritičar pabirči („H. S.“ str. 161. i dalje) svu silu riječi i rečenica iz moje studije, za koje mu se činilo, da bi mogle potvrditi od njega zamišljenu, meni podmetnutu, iz enciklike uzetu tezu, da sam ja „imanentist“, da je meni prije „srce“ nego „razum“, više „ljubav“ nego „spoznaja“.

Tu pogriješku u dokazima zovu logičari *ἐτέρον ζήτησις*. Ja se iz principa odričem zasluženog oštrijeg naziva.

Ne ću da zalazim u detalje, zato ću istaknuti samo ovo.

Po enciklici „Pascendi“ (hrv. tekst str. 32.—35.) sastavlja modernist svoju apologiju ovako: „Svrha, koju kani postići, jest ovo: čovjeka, koji još nema vjere, onamo dovesti, da steče ono iskustvo o katoličkoj religiji, koja je po nauci modernista jedini temelj vjere. Do toga vodi dvostruki put: jedan objektivni, drugi subjektivni. Prvi potječe iz agnosticizma i onamo smjera, da pokaže, da u religiji, osobito u katoličkoj, ima vitalna moć, koja uvjerava svakoga psihologa, a takogjer i umnoga historičara, da se u historiji religije sakriva nešto nepoznato (str. 32.)... Tko još ne vjeruje, može se privesti k vjeri ne samo objektivnim dokazima, već i subjektivnim. U tu svrhu vraćaju se moderni apologeti k nauci o imanenciji. Trse se naime, da čovjeka uvjere, da se u njemu i u unutrašnjim zakucima njegove naravi i života sakriva želja i potreba za nekom religijom, i to ne za kakovomgod, već baš za onakovom, kakova je katolička religija; nju bo, vele, zahtijeva upravo savršeni razvitak života... u

naravi ljudskoj ne priznavaju samo sposobnost i konvenciju za nadnaravnim redom, što su katolički apologeti vazda dokazivali, ali uz shodno ograničenje, već pravu pravcatu potrebu... integralisti radi bi pokazati čovjeku, koji još ne vjeruje, samu klicu, što je u njem sakrivena i koja je bila u savjesti Kristovoj i od njega u ljude prešla". Tako Enciklika.

Neka se porede s ovim teze, koje ja obragjujem: „Moguće je istinu dokazati“ („O modernoj kat. apologetici“ str. 59. i dalje); „Moguća je apologetika“ (str. 63. sq.) „Definicija i zadaća apologetike: Apologetika je teološka disciplina, koja čisto znanstvenim (filozofskim i empirijskim) pomagalicama dokazuje, da je katolička vjera doista istinita natprirodna objava Božja, i zato, da je ne samo razumno, nego da je i naša dužnost katolički vjerovati“ (str. 33. sq.); „Premalo je tražiti od apologetike samo to, da zadovolji potrebe ljudske duše i života“ (str. 52. sq.); „Neke zablude u filozofskoj metodi: (Paskal) „postulat prirode na natprirodno je apsolutan i djelotvoran“ (str. 132.); (Bougaud) „harmonija kršćanstva i ljudske prirode je tolika, da se dogme i misteriji nalaze u ljudskom srcu“ (str. 132.); (Blondel) „cijela naša priroda teži na ono, što nam kršćanstvo pruža“ (str. 135.) i t. d. „Metoda imanencije shvaćena u ovom znamenovanju, očito je čisto racionalistička“ (str. 136. sq.)

Zar ja dakle ne dokazujem ili zar ja ne osugjujem čitavim tezama isto, što dokazuje ili što zabacuje sv. Otac?

Ali — reći će „Hrv. Straža“: „Psihološkoj metodi govori besjedu i dr. Barac sâm, što jasno

izbija gotovo na svakoj strani njegove knjige“ (I. str. 40.) n. pr. „Apologetika mora da prihvati metodu imanencije“ (II. str. 162.). „Ne treba se plašiti toga naziva (imanencije), jer ga je upotrebljavanje posvetilo“ (ibid.) i t. d.

Ne tako! Barac ne „govori besjedu psihološkoj metodi“ apsolutno. Barac govori o psihološkoj metodi od str. 108. do 138. U ovo trideset stranica raščinja Barac psihološku metodu u različnim njezinim oblicima. Barac bilježi svoje primjedbe, osuđuje zablude, dokazuje, da se s nekim ograničenjem ta metoda nalazila već u starih skolastika i mistika. Barac dokazuje, da ta metoda — u koliko je dobra — nije nova, već da su to stari t. zv. unutrašnji kriteriji apologetike. Barac završuje s tezom: „vrijede unutrašnji kriteriji (psihološka metoda), ali ne ekskluzivno“ (str. 129. sq.). Ponovno (n. pr. str. 97., 107., 121.) ističe Barac svoju bitnu ogradu, uz koju je spreman zagovarati psihološku metodu i zaključuje (str. 131.): „Ipak, uvijek treba da ima na umu moderni apologet: 1. da ovi unutrašnji kriteriji (psihološka metoda op. moja) ne dokazuju istinitosti, nego samo vjerojatnost kršćanske objave; da su subjektivni i relativni, te se mogu lako i zlo upotrijebiti, a svak ih može i na svoju religiju nategnuti (n. pr. protestanti, pseudomistici); da nijesu sigurni, a samo inteligentnijima pristupačni; i zato 2. da se nika ko ne smiju baciti ili prezreti spoljašni kriteriji i metafizički dokazi; ovi su jedini objektivni i izvjesni i svakomu na dohvat; apologet bi dakle zabacivši ove 3. nužno zapao u kantizam ili u pseudomisticizam ili fideizam; a onda 4. pretjeravajući postulate ljudske prirode zbrkao red prirodni i natpri-

rodni i zapao u racionalizam (isp. točka 24. i 25., str. 86. do 101.)“ —

Da ne citiram i da ne ispisujem ovdje cijele stranice iz moje studije, zar ove temeljne ograde ne ruše modernističke teorije o imanenciji? Zar ove ograde ne izvršuju (davno prije Enciklike) ono, što Enciklika veli, da su „katolički apologeti vazda dokazivali i priznavali... u naravi ljudskoj sposobnost i konvencijiju za nadnaravnim redom... ali uz shodno ograničenje...“ (Enciklika str. 35.)? Zar se s ovim ograničenjem ne bi mogla primiti teorija imanencije?¹ Ta u ovom ograničenju nije to više „imanencija“ Blondelova, Balfourova i t. d. Tu imanenciju osugljujem izrijeком: na str. 133.—136. svoje studije. U ovom ograničenju nije „imanencija“ ništa drugo, već stara skolastička teorija „o nekoj težnji na natprirodno“ (isp. moju studiju str. 127.), nije drugo, već stari unutrašnji kriteriji s modernom etiketom! U tom znamenovanju prihvaća tu teoriju Demau, i s tim ograničenjem, veli Demau (a ne ja! — kako podmeće kritičar „H. S.“ 162.), da se „ne treba plašiti toga naziva imanencije“ (dakako i Demau piše davno prije Enciklike! Isp. moja studija str. 114.).

U tom znamenovanju i s ovim ograničenjem branim i ja i zauzimam se za psihološku metodu. To je očevidno svakomu, tko ima glavu i srce na mjestu. A to je, mislim, i dopušteno.

¹ Evo što o tom sudu poslije enciklike „Pascendi“ strogi tomist V. E. Bernies: „Dieu est-il? Étude critique sur la valeur de la démonstration“ (Revue du clergé français T. LV. no. 327. 1. VII. 1908. p. 44.): „Que la démonstration immanentiste dénonce tout traité d' alliance avec Kant et ses négations. Elle ne sera alors qu'une face mieux étudiée de l' argumentation traditionnelle“.

Kritičar me osugjuje, dakle drži, da sam na krivom putu. Zar kritičar zbilja ne zna ili ne će da zna ništa o Tertulijanovu „*Testimonium animae naturaliter christianae*“? ili o onoj vulgarnoj sv. Augustina: „*Fecisti nos ad te*“? Žalim, ali nedostaje mi dokolice, da ja kritičara o tom poučavam. Molim neka izvoli pogledati bilo koju katol. apologetiku (n. pr. Gutberlet III. Aufl.: I. 125. sq.), i napose argument za egzistenciju Božju ili neumrlost duše iz jednodušnosti uvjerenja roda ljudskoga. Možda onda kritičar ne će prigovarati („H. S.“ II. 161. i 162.) mjestima (a ne kako sad čini, istrgnutim citatima!), u kojima dolaze od njega inkriminirane rečenice ili riječi n. pr. „religiozni je problem svakomu čovjeku imanentan“ (Habil. studija str. 115.); „psihološka činjenica, kriterij, potreba, koju čovjek čuti, da odgovori na... pitanja o svom cilju i putu“ (Habil. stud. 116.); „religijozna osnova, koja se ne da zatajati“ (str. 4.) i t. d.

2. Stvar je tako evidentna i laiku, da je upravo zagonetno, kako je „stručnjak“ kritičar mogao prigovarati. On ipak prigovara, ali kako!

Kritičaru je zaneslo glavu (bognza tko i zašto!), da je Barac modernist. U I. svesku nategao je u to ime na svoju ruku Paskala i ustvrdio, da je Barac agnostik. Konsekventno valja sad reći: Barac je i imanentist. Da stvar bude vjerojatna, valja reći: Barac čita moderniste, evo izraza i rečenica, koje Enciklika osugjuje i t. d. *Calumniare audacter, semper aliquid haerebit*. Toga se držao i Voltaire! Doista, teško mi je i duboko žalim, da moram „katoličkog“ kritičara poregijivati s Voltairom. Ali, evo činjenica.

„Hrv. Straža“ (II. str. 161.) veli: „U Barčevoj knjizi nailazimo „ne samo na modernističke

misli, što ih iznosi i osugjuje enciklika, nego većinom i na terminogiju i oznake modernističkih zabluda, kako ih nalazimo u enciklici.... Barac je čitao opet pretežno franceske modernističke apologete i teologe...“

U potvrdu tih potvora citira kritičar (zadnja alineja str. 161.) iz moje studije stranice 116., 50., 123., 99.

Otvorimo moju studiju i poredimo citaciju:

a) Moja studija str. 116. (Početak citata je zadnja alineja str. 115.): Iučeni kardinal Deschamps, koji je tako živo utjecao u Vatikanskom koncilu, da su po njegovoj redakciji izbrajali spoljašne kriterije Crkve (Sess. III. c. 2.), iznosi potrebu ovakove psihološke metode u današnjim prilikama. „Da se duha nevjernikova dojmi veliki spoljašni kriterij (činjenica), koji daje Crkva, treba ga“, veli Deschamps, „pripraviti. Tu će službu, disponirati duh, da uvidi i prihvati objavljenu istinu, ovršiti unutrašnja činjenica (kriterij). Ta unutrašnja, psihološka činjenica jest u jednu ruku potreba, koju čovjek čuti, da odgovori na najznamenitija i najviša pitanja o svom cilju i putu, koji ga k njemu vodi; u drugu ruku nemoć ljudskoga razuma, da sam zadovolji ovoj potrebi, ili da pruži ljudima dosta zgodnu, općenu, potpunu i izvjesnu spoznaju barem prirodne religije. Eto dakle, mi očekujemo od Boga, da nam kaže, što ćemo i na ova pitanja o našoj svrsi. Ta činjenica, ta potreba, to očekivanje objave, to pouzdanje, da objava negdje i egzistira, priprav-

a) „Hrvatska Straža“ II. sv. str. 161.:

„Unutrašnja psihološka činjenica“, „kriterij“, potreba (besoin), koju čovjek čuti, da odgovori na najznamenitija i najviša pitanja o svom cilju i putu“, ta „nemoć ljudskoga razuma, da sam zadovolji svojoj potrebi“;

to „očekivanje objave“, „pouzdanje da objava negdje egzistira“;

ljaju čovjeka da potraži gdje je ona zapravo, da onda od nje same nauči što je. Kad mi konstatiramo i analiziramo ovu činjenicu savjesti, pripremamo mi tlo za demonstraciju, ali ne demonstriramo još ništa. Mi tim samo disponiramo čovjeka, koji je dobre volje, da vidi i upozna spoljašnu činjenicu. Činjenica sama svojim biljegama dokazuje svoje božansko podrijetlo. Ukratko: decizivno dokazuju spoljašnji razlozi, ali njihov uspjeh zavisi o ovoj pripravi unutrašnjoj.“

„činjenica savjesti“, koja

„dokazuje svoje božansko podrijetlo“.

Evo „modernista“ iz koga crpa Barac: kardinala Deschamps, velikog teologa vaticanskog koncila!

Ali evo i primjera savjesne citacije! Ja sam navalice pet redaka „Hrv. Straže“, poredom ispisanih, spacionirao uz ovu dugu perikopu Deschampovu. Neka se vidi, što je kritičar načinio iz ovog velikog i jasnog odlomka. Cijeli je smisao kardinalove rasprave kontradiktorno suprotan onim mislima, koje je kritičar rad metnuti meni u usta. Kako je g. kritičar umno poiskidao pojedine riječi iz konteksta, da opravda svoju podvalu!

b) Moja studija str. 50.

Donosi sadržaj rasprave znamenitog kardinala Newmana o teškoći vjerovanja (po katoličkoj francuskoj smotri „Revue pratique d' Apolo-gétique“): „Vjere ne možemo nametnuti onomu, koji ne će da prihvati ni prve neke postulate . . . No, kad je čovjek i primio ove postulate, ne treba misliti, da sad nã mora sigurno doći i vjera. Vjera je „moralno stanje“, „état moral“, koje izvode i drugi utjecaji, a ne samo intelektualni. Možemo ih

b) „Hrv. Straža“ str. 161 citira:

„Neka težnja vjerovati“ — un certain désir de croire“.

obujmiti riječju, ako kažemo, da je to neka težnja vjerovati (un certin désir de croire). Mučno je dakle upoznati podrijetlo vjere . . .

Evo kako sakato citira g. kritičar. Na taj način možeš iz psalma „dokazati“: „non est Deus“! I opet eto kardinala — „modernista“. Uostalom možda kritičar i drži Newmana modernistom. Upozorujem ga na „Katolički List“ o. g. br. 15. str. 174. (Isp. i Stimmen aus Maria Laach 1908. s. 16. Korespondenz f. ö. klerus. Wien 1908. p. 87. i t. d.)

Ali ova francuska revija, koju Barac citira, sumnjiva je. Srećom u istom broju „Hrv. Straže“ (sv. II. str. 255.) oglašuje g. Zubac (doduše po prvi puta) tu smotru i diže je do nebesa. Danas će dakle i „stručnjak“ kritičar apologetske studije poznavati tu prvu francusku apologetsku reviju. Da je „stručnjak“ tu reviju znao prije, možda ne bi tvrdio, da je „Barac čitao pretežno francuske modernističke apologete i teologe“.

c) Da ne gubim vremena i prostora daljnim poregijivanjem citata i da ne umaram čitatelja, reći ću u kratko za ostale citirane stranice ovo: Str. 123. i dalje izlaže raspravu jednog od prvih njemačkih tomista, još radenog apologeta u Münchenu, prof. dra. A. v. Schmida, pisca „Apologetike“ i znanstvenog filozofskog djela „die Erkenntnisslehre“. I taj je za „stručnjaka“ kritičara: modernist! Str. 99. i dalje izlaže misli velikog apologeta njemačkog dra. P. Schanza. Kakvi je to „modernist“, pokazao je u „Katol. Listu“ o. g. br. 17. vel. g. dr. Pazman.

d) I terminologiji prigovara kritičar, da je ista, ko ona Enciklikom osugjena.

Pripominjem iznajprije, da se kod katolika u ovom pitanju može govoriti o stalnoj terminologiji istom iza enciklike „Pascendi“. Zatim ističem, da sličnost termina nikako ne znači i jeretičko njegovo shvaćanje. Možda će g. „stručnjaku“ biti poznate iz logike „fallaciae secundum dictionem“ i „fallaciae extra dictionem“? Možda će i on znati, kakav će biti zaključak, ako n. p. velim, da je isto: nugao i kut, trg i sajam, životinja i čovjek itd. Isto se tako dade sve dokazati, ako veliš, da je isto n. pr. „tajno skrovište“ i „nutarnji zakuci“, „religiozna osnova“ i „klica“ (Hrv. str. 161.) i t. d. Po kritičarevu ne bi katolički pisac smio ni reći riječ n. pr. „imanencija“, makar se kako ogragjivao, već bi bio sumnjiv s modernizma! Barem tako meni prigovara na str. 162. (H. S.)

3. Opet sve ove grube povrede javnog morala prave su sitnice spram **izvrtačanja i formalnog falzificiranja** teksta, što ću sad spomenuti. Molim, neka ustrpljivi čitatelj poredi ovu citaciju:

a) Moja studija str. 4:
 „Mnogi učenjaci i filozofi utvaraju sebi, da je religiju lako nadomjestiti s istinama ili hipotezama znanstvenim. Oni ne računaju, da u čovjeku osim znatiželjnosti i potrebe znanja ima i potreba pokloniti se i ljubiti nešto više od sebe, nešto, što se dokučiti, pojmiti, predočiti ne da, a na što ipak ljudsko srce, koje ima druge zakone nego li hladni razum, neodoljivo teži“.

a) „Hrvatska Straža“ sv. II. str. 161. citira:
 „U čovjeku ima nešto, što se dokučiti, pojmiti ne da, a na što ipak ljudsko srce, koje ima druge zakone, nego li hladni razum, neodoljivo teži“.

Sad neka sebi čitatelj stvori sud o kritičarevu poštenju! Ne znam, što bi g. dr. Bauer rekao, da mu je u I. svesku bio pri ruci ovakav citat!

Objekt težnja jest po mojim riječima: „Bog“; objekt težnja jest po savjesnom prikazu kritičarevu „čovjek“. Iz toga dašto nužno slijedi, da čovjek imade u sebi upletenu — kako Enciklika str. 5. veli — „samu božansku realnost“. Po ovoj „stručnjačkoj“ citaciji, dakako, Barac je imanentist, modernist, ateist — ma sve, što hoćete!

b) Moja studija str. 114. i str. 115.

Demau (ne ja!) tumači, kako bi se metoda imanencije ipak mogla upotrijebiti, kad bi se izlučio krivi Blondelov princip (kantizma). Iza kako je negativno odredio pojam imanencije, veli: (imanencija) znači, da postoji realna harmonija izmegju onoga, što jest u čovjeku i onoga, što mu pridolazi spolja (izmegju čežnje, što je u čovjeku, i njezina ispunjenja objavom); da je subjektivno stanje čovjeka nepogrješivo, kad očekuje i predvigja nešto objektivno, što onomu stanju odgovara.

Ova metoda pripravlja čovjeka i vodi ga polako do praga vjere. Ona ne osvjedočava . . . ona hoće samo to, da pobudi nevjernika na razmišljanje . . . Ona priznaje, da je čin vjere djelo razuma . . . ali ističe . . . da . . . odlučuje . . . i volja“.

Što znači i kako se to imenuje, kad kritičar u ovako znamenitom i odlučnom stavku izmijeni riječ: „stanje“ sa riječju: „znanje“? Što znači, kad kritičar čežnju n. pr. za srećom, pravednosti, istinom i t. d. (to je ovo unutrašnje stanje) izvrne i stvar prikaže, kao da autor veli: u čovjeka ima neko imanentno znanje, možda Deskartesove *ideae innatae*

b) „Hrv. Straža“ str. 162. piše:

„A što je najvažnije: princip imanencije znači, da je u čovjeku „subjektivno znanje nepogrješivo, kad očekuje i predvigja nešto objektivno, što onomu stanju odgovara“. (Str. 114.) Tim je subjektivizam u religiji dotjeran do skrajnosti“.

ili Kantove apriorne forme ili što bilo! Svakako je „subjektivizam u religiji dotjeran... do skrajnosti!“

Str. 164. i 315. („Hrv. Straže“ II. i III. sv.) donose ponovno istu rečenicu, ali vele korektno: „stanje“. Dakle nije kritičar nehotice krivo gledao i nehotice krivo citirao gornji stavak, već sasvijem promišljeno. Kasnije (na str. 164. i 315.) ostaje pisac kod svog prvotnog tumačenja, makar da ni najvećim nasiljem logici ne bi mogao opravdati svoga shvaćanja, (koje je meni podmetnuo). On ga ni ne opravdava ovim prigodama. Kao da je to dokazao na lažno citiranoj stranici 162.!

Kamo vodi ovakova „kritika“? Ima li riječi, kojom bi se takovo izvraćanje dalo pravo ocijeniti?

Ovako mogao bih nastavljati i poregijavanjem citata pokazivati, kako kritičar gotovo svakim citiranim retkom gazi hermeneutiku, logiku i poštenje. Kao da je obraz metnuo sasvijem pod noge! Ali, nastavljanjem citatâ, držim, vrijegjao bih čitatelja. Svak to vidi i sam, čim drži u jednoj ruci kritiku, u drugoj piščevu studiju.

4. Samo da svratim pozornost i da se ne bi činilo, kao da su gore navedene stavke jedine, spomenut ću jošte neke momente ujedno. Ne ću svega presti natanko. Izumočio bih cijelo barilo crnila, a ipak ne bih prekrstio vuka! Ni ne pišem porad njega. A tko zna čitati, riječi mjeriti ne brojiti, bit će na čistu, kako je kritičar bez nevolje zabo trn u zdravu nogu.

Kritičar **odaje** pojedine riječi, koje sasvijem mijenjaju pravac piščeve misli. N. pr. („Hrv. Straža“ II. str. 163.): „prošlost je jedino kazalo čovjeku“. Toga u mene (Studija str. 82.) nema. U prvom broju

„Hrv. Straže“ (str. 42.) dodao je mjesto „jedino“ riječ „isključivo“. Poradi toga žigosao je kritičara g. dr. Bauer („Kat. List“ br. 15. str. 176.), jer je na tom temelju kritičar izveo, da je pisac studije tradicionalist. Kritičar je eto u II. svesku iza žiga Bauero-va tako crna obraza, da i dalje piscu podvaljuje od Crkve osugjeni tradicionalizam i to na temelju novoga svog dodatka „jedino“. (Za čudo u III. sv. na str. 317. točka 13. citira sasvijem korektno, ali dakako bez — konteksta!) Glede potrebe obazirati se na prošlost sjećam g. kritičara, da tako piše i „Hrvatska Straža“ (g. 1903. str. 23.): „Pametna učenjak proučava djela prijašnjih vjekova, da iz njih crpa korisne nauke, te da se kloni pogriješaka svojih pregja“. Znatiželjan sam, hoće li umni kritičar i „Hrv. Stražu“ osuditi s modernizma? Ta eno g. dr. Bauer je pokazao (l. c.), a svak zdravih očiju vidi to na dlanu, da ja na str. 80. i dalje (odatle je citat iskinut i kobnim dometkom iskrivljen) baš isto dokazujem, što i „Hrv. Straža“.

Na str. 169. **podmeće** kritičar ovako: „Dr. Barac zagovara načelo, da se može **neposredno** (kritičar podcrtao!) djelovati na srce i volju“. Taj „neposredno“ tumači (Bog bi ga znao kojom logikom!) na str. 170. s riječju „a priori“. I to kao da sam ja rekao. — Na tom temelju ispisao je kritičar tri pisma (str. 164. do 172.). Tu se g. kritičar mukom muči, kako bi iz moje studije izbio svoje ishitrene teze, da ja dajem prednost srcu pred razumom, da je meni više do ljubavi nego li do spoznaje u apologetici. Mora da ga je ova pisanija stajala mnogo nesna i znoja, jer za te svoje teze nije mogao ni prokušanom svojom metodom naći u mojoj studiji

nijednoga direktnog citata. Za jedina četiri mjesta, koja citira (str. moje studije 51., 108., 42., 130.) mora i sam da prizna, da im se onako apsolutno ne da prigovoriti. Ali — mora se! I tako je on sam skaplupio tezu: „može se neposredno djelovati na srce i na volju“. Bez skrupula, onako ni pet ni šest, prišiva sad kritičar tu tezu piscu „moderne apologetike“, pa povuci i potegni. Ali: čast, komu čast! Istinu valja i protivniku priznati. Kritičar tvrdi doduše (str. 169.), da ja branim tu tezu, ali ovaj put ne bilježi navodnikâ i ne označuje stranica, **gdje** ja tu glupost činim. Čitatelju dozivam u pamet, da će biti, da je kritičar opet — previdio — n. pr. 51. stranicu moje studije. Tu ja dokazujem tezu, da je „**četvrta** zadaća apologetike: djelovati na srce“. Kad već iz postavljene teze ne bi kritičar vidio moju misao, bio bi, da je dobre savjesti, primijetio, kako tu tezu izlažem: „Nije dosta spremiti... dokaza“ (dakle ih valja spremiti, i to u prvom redu!)... nego se valja obratiti... **ī** na volju i plemeniti osjećaj čovjeka“. Kako je smio kritičar izvrnuti cijelu stvar i meni imputirati, da prenosim „vodilnu ulogu... od razuma na srce i volju“? Zar kritičar nije očevidno vidio, da ja osugjujem zablude takove psihološke metode već na str. 52. (druga alineja), a izrijekom na str. 106, 110, 115, 121, 129, 131 i t. d. Gdje ja kažem, da se može **neposredno** t. j. bez posredovanja uma djelovati na srce? Zar ne velim i za dijete dosta jasno na str. 49. (Studije): „volja (se) odlučila... jedino razumnim sudom... a i taj čin volje... potječe od uma“? Zar analiziranje nije umni rad? Kako ću do srca nego putem uma? — Ali Barac ipak govori o razlozima srca i o razlozima

uma! Dä, ali kako! Ne treba biti baš „stručnjak“, da me čovjek razumije. I gimnazijalcu je jasno, da je to popularno izražavanje. Samo cjepidlačarenje i natezanje riječi može tu naći logičke opreke. Kritičar se gradi naivnim, da ne zna, što su razlozi srca („Hrv. Straža“ str. 170.), da ih nema. A nuto „Hrv. Straža“ g. 1906. str. 13. piše: „Apologetikom eticizma osvajamo doduše srce, ali ne uvjeravamo razuma ... zanemariivši ... (umovne dokaze)... mi ćemo gojiti samo neki misticizam“. — Dakle i srce ima razloga! — Što više u istom poglavlju ovdje („Hrv. Straža“ 1908. str. 166. i 167.) govori sam kritičar o „razlozima srca“, o „argumentima“ srca i volje. Na str. 171. već ih i sam izbraja: „Čuvstvo kalja i muti osjetnost; volju napastuje požuda i niža strast“; „volji i srcu godi, što je lijepo“ i t. d.

Nije potrebno, da iza svega ovoga sad još govorim o tom, kako g. kritičar na str. 164, (zadnja alineja) niže u gjuture najraznovrsnija pitanja, e bi zaveo čitatelja, kao da pisac na sva ta pitanja odgovara negativno!

Kako u I. tako i u II. i u III. svesku „Hrvatske Straže“ **dodaje** kritičar mojim riječima pravce, što mu treba, e bi dokazao, što je rad u mom djelcu naći. Kad taj zadme, ne zna, brate, da se ustavi!

Na str. 174. točka 4. citira g. kritičar tobože strogo, pod znacima navodnika, označivši stranicu moje studije (str. 81.) ovo: „Skolastici su kao zaboravili na proučavanje ljudske duše; tek Descartes je upozorio, kako bi se trebalo s većim marom posvetiti proučavanju ljudske duše,“

Molim, neka izvoli čitatelj otvoriti str. 81. moje studije. Da li će naći taj citat tako rečen u mojoj

knjizi? Nikada. Neki dio te misli jest ondje, ali u sasvim drugom kontekstu. Najvažnija riječ po kritičara, na kojoj on gradi svoje („H. S.“ str. 175 i dalje) prigovore, kao da ja tobože prezirem skolastiku, te riječi tamo uopće i nema. Ja nigdje ne velim: „Tek Descartes“ i t. d. Naprotiv moje važne riječi „s većim marom“ — kao da za kritičara ne postoje. Dakako onda ne bi mogao reći, da sam ja antiskolastik!

Jednako citira na str. 176. točka 5.: „Tek Bakon je istaknuo znamenitost induktivne metode“ i t. d. Sad se pomoću toga bitno iskrivljenog citata obara na mene, kao da tvrdim, da skolastici nijesu ni poznavali indukcije. A eto, što ja velim: „Bakon je istaknuo znamenitost induktivne metode... skolastici su je dosta zanemarili“ (str. 81. moje studije). Ne kažem ja, da je indukcija „obret Bakonov“ kako to kritičar navraća pomoću citata Gonzalezova. Ja rekoh isto, što reče u svoje doba i „Hrvatska Straža“ (1905. str. 473.): „Induktivni postupak bijaše dobro poznat skolasticima, ali mu ne posvetiše one pažnje, koju je on zasluživao“.

Ej, što ćemo! Koliko glava, toliko — kapâ! Kad „Hrv. Str.“ nešto kaže, onda je to — „Roma locuta“; kad Barac isto veli, onda je to — modernizam!

Na str. 317. **podmeće** mi kritičar, da „**prihvaćam**“ umjereni tradicionalizam (na str. 42. u I. sv. sam još veli: (Barac) „kao da usvaja neke vrste tradicionalizam“). Na str. 163. i 314. tvrdi kritičar, da „slavim“ Paskala. A opet toga ne će ni na citiranim stranicama (moje studije 99. i 117.) niti drugdje nitko naći. (Paskala zove „veliki učitelj“ (gènie) i „otac“ (ondje na str. 117. i 113. citirani) Giraud, a ne ja).

Što znači riječ „gotovo“, kao da pisac ne zna, pa eto tvrdnje, da ja poričem srednjem vijeku obrete („Hrv. Str.“ 176.).

Kad je kritičaru što podesno, da mene strpa u moderniste, onda citira dio rečenice, a drugi dio, koji izravno veli ortodoksnu misao, prosto **ispusti**. N. pr. „Hrv. Straža“ str. 163. ispušta „učenih“, pa ostaje „bez refleksija“. Isto tako na str. 316. točka 11. To su u ostalom Schanzove misli. Str. 317. gornja alineja ispušta bitnu rečenicu „nastoje pripraviti tlo metafizičkim argumentima“. Str. 321. točka 2. ispušta važne riječi: „i iza pada“. Drugom prigodom opet **zaustavi se kritičar usred rečenice** n. pr. str. 162. zadnja alineja; str. 167. druga alineja. Kad treba, kritičar **zamijeni**, što ga je volja. N. pr. ja govorim o toplini, kojom treba da se raspravlja s nevjernikom (str. 51. moje studije), a kritičar to prenosi na „skolastičku argumentaciju“ („Hrv. Straža“ II. str. 172.), makar da na cijeloj stranici nema ni riječi o skolastici. Drugi put zamijeni kritičar zadaću apologetike sa zadaćom unutrašnjih kriterija, str. 314. točka 1. Na str. 315. točka 5. zamjenjuje kritičar status pure naturalis (za koji vrijedi citirana str. 126. moje studije) sa status naturae reparatae (za koji vrijedi str. 116. moje studije). Ili možda „stručnjak“ kritičar ne zna razlikovati tih stvari? Bašem ga je na str. 126. (moje studije) mogla upozoriti bilješka pod linijom! —

U točki 7. str. 315, („Hrv. Straže“ III. sv.) valja porediti svaku citaciju, da se vidi, s kakvim čovjekom imamo posla.

U 17. pismu („Hrv. Str.“ .320. i dalje) tvrdi kritičar, da pisac ne zna razlikovati „prirodno“ od „nat-

prirodnoga“. I to se usugjuje kazati onaj, koji je čitao n. pr. str. 122. moje studije, gdje jasno govorim o razlici „strogo natprirodnoga“ od onoga, što teolozi zovu „natprirodno u širem znamenovanju“! To tvrdi onaj, koji vidi, kako izlažem nauku sv. Tome n. pr. na str. 125.! To piše onaj, koji bi morao vidjeti — da nije slijep kod očiju — kako ja na str. 118. i 129. (tim stranicama on prigovara) govorim o „natprirodnom u širem znamenovanju“ te riječi! Ali dā, i sam kritičar priznaje, da ima mjesta, gdje posve ortodoksno izlažem nauku o „natprirodnom“ i „prirodnom“ („Hrv. Straža“ str. 324.). Te kritičareve tvrdnje dakako nijesu „protuslovlja“! Ta što on govori, to je — Crkva katolička! Ne znam samo, bi li Crkva katolička odobrila svaku kritičarevu n. pr. na str. 322. zadnju alineju (o natprirodnom); na str. 43. predzadnju alineju (o istini); na str. 45. zadnju (o spoznaji); misli o analogijama (str. 47.), o evolucij dogme (str. 49 sq.) i t. d. i t. d. No nije mi sad do toga, da s ovakim kritičarom ozbiljno raspravljam ovako nježna i suptilna pitanja. Mogao bi se čovjek i to zapitati, je li kritičar uopće dorastao bojnomo koplju?

U istom pismu („Hrv. Straža“ str. 321. 323.) **podmeće** kritičar meni ono, što piše Lacordaire. A ipak ja citiram točno, bez odobravanja, tek da prikazem Lacordairove kombinacije. Na str. 315. točka 10. **podvaljuje** kritičar meni misli, koje onako istregnute zvuče dosta čisto modernistički. Nota bene, on sam citira i riječi iz moje knjige: „*vele moderni.*“ Dakle kritičar vidi i zna i citira, da to nije moje, a ipak to prišiva meni na rovaš. O bilješci ispod linije (moja studija str. 109.), kojom ja iste te misli ozna-

čujem, da se ne bi dale održati pred kritikom stroge filozofije, da su ontologističke: o toj bilješci dakako u „Hrv. Straži“ navalice ni čuva ni java!

E, na taj način dade se i prava zdrava objesiti! —

Još nešto. Dulce in fundo!

„Hrv. Straža“ str. 316. zadnji redak piše: „Na str. 115. („O modernoj katol. apologetici“) naprotiv nijesu više kriteriji stare apologetike (t. j. kriteriji razuma), nego kriteriji **moderne psihološke metode** ne samo „najsigurniji“, nego i **nepogrješivi**“ (masno podcrtao kritičar).

Evo, što ću reći: Tko tu misao (tâ citat ne će da bude; ako je citat, još gore!) nagje bilo na citiranoj stranici, bilo gdje u mojoj knjizi, kao misao autorovu: odričem se u njegovu korist svega, što godimice zaslužujem!

Nemoguće je to naći. Ta ja naprotiv baš na str. 115. i dalje dokazujem, kako psihološka metoda samo „pripravlja čovjeka“. Na str. 121. izrijekom kažem, kako ni Demau ne daje unutrašnjim kriterijima apsolutne vrijednosti. Na str. 129.—132. obrađujem tezu, koja veli: „unutrašnji kriteriji vrijede, samo ne eksklusivno.“

Neka mi čitatelj prosti, ali da ne znam Boga i obraza, ne znam, što bih rekao čovjeku, koji tako „kritizira“!

V. Još nekoliko riječi o skolastici.

a) I „Vrhbosna“ (1907. br. 11. str. 172.) prigovorila je, da omalovažujem skolastiku. Ali je ton pisanja „Vrhbosne“ sasvijem drugi, nego su žice, u koje je udarila „Hrv. Straža“. „Vrhbosna“ prigovara onomu.

što bi željela, da je korektnije istaknuto. Ali se „Vrhbosna“ drži granica i piše dostojno. Ona priznaje: „Ipak se ne može kazati, da je dr. Barac principielni protivnik skolastike“ (str. 173.); ona ne ubraja auktora među „moderne katolike u zlom smislu“ (str. 173.), ako i veli, da se „ne da tajiti, da on stoji pod utjecajem modernih struja“ (str. 172.); što više „Vrhbosna“ hvali djelce uopće (str. 171.), preporuča ga čitateljima i sokoli pisca na daljni rad (str. 175.).

Neka se s tom objektivnom kritikom poredi po-
više ocrtana ocjena „Hrvatske Straže“! Jest! Stvarna i stručnjačka kritika pokazuje vrijednost djela, njegove nedostatke i eventualno protivne nazore — ali vazda pomišlja na sve prilike pisca!

Tako priznaje „Vrhbosna“, sa svog šireg vidika, i glede same skolastike, da apologet „ne smije odmah pred bezvierski svijet stupiti s panegirikom skolastici“ (str. 173.).

Tako je. S ovom je misli „Vrhbosna“ dublje zagledala u intencije pisca. Pisac ne piše studiju o skolastici ili kakvi historijski nacrt filozofije ili teologije. Nije mu dakle ni išlo u posao, da kaže svoju (ma kako nemjerodavnu) u tim pitanjima. Pisac govori o modernim strujama apologetskim. O tom, kako bi valjalo danas graditi apologetiku, znanost, koja treba da bude „nužni spekulativni temelj dogmatike i čitave teološke znanosti“. Koliko je skolastika tomu pridonijela, ističe pisac s ponosom n. pr. „O moder. kat. apologetici“ str. 16, 69, 71, 127, i t. d. U koliko se piscu čini, da ne bi bilo danas više podesno zagrijavati se za neke momente u skolastici, i to veli pisac po svojoj dužnosti apologeta i ljubitelja istine n. pr. na str. 76, 81, 84, 90, 96, 107. i t. d.

Bitnost tradicionalne apologetske metode, skolastikom izgrajene, Crkvom posvećene, ne da pisac ni taknuti (n. pr. str. 93. i drugdje). U čem pak pisac ne bi želio, da se moderni (savremeni) apologet povede za skolastikom, otprilike je isto, što i sv. Otac, s pozivom na encikliku Leona XIII. „Aeterni Patris“, veli u enciklici „Pascendi“ (hrv. tekst. str. 44.):

„Dakako, ako su skolastici neke stvari ili odviše suptilno istraživali, ili nepromišljeno rekli, ako se nešto ne slaže s izvjesnom naukom kasnijeg doba, ili napokon, ako nikako nije vjerojatno; to nipošto ne mislimo, da našem vijeku bude uzor“. Svojim dakle bilješkama o skolastici nijesam ja rekao ništa novo. Isporedi n. pr. „Revue pratique d'apologétique“ T. V. p. 128; I. Kleutgen: die Theologie d. Vorzeit IV. S. 37. et passim; Dr. A. Stöckel: Lehrbuch d. Geschichte d. Philosophie. Mainz 1875. S. 523. sq. I. Blötzer S. I. in Wetzer u. Welte's Kirchenlexikon. Zweite Aufl. X. S. 1888., 1893., 1897.; Kiefl: die Encyklika „Pascendi“: Hochland 1908. S. 462. sq.; O. L. Janssens u Rimu — „Kat. List“ o. g. br. 13. str. 154. i t. d. i t. d. Profesor apologetike u Würzburgu dr. Kneib tumači vrlo ljepo, što hoće da kaže sv. Otac u Enciklici „Pascendi“. (Wesen u. Bedeutung d. Encyklika gegen d. Modernismus. Mainz 1908. s 45). Sv. Otac ne preporuča svaku pojedinu tezu i njeno obrazloženje. A i, ne može, jer u mnogočem nijesu ni skolastici jedni. Sv. Otac želi, da se drži i da se ne napusti protiv moderne filozofije ono, što je u skolastici bitno, što je kao razumni potporanj kat. vjeri. Tako n. pr. realnost svijeta, općena zakonost kauzaliteta, sigurnost umne spoznaje i slično.

No tko može dokazati, da ja u takovim punktima kudim skolastiku? „Hrv. Straža?“ Nipošto. Već sam pokazao i ja, a osobito velem. g. dr. A. Bauer („Kat. List o. g. br. 15. str. 178.), kako „Hrv. Straža“ osobito ovo pitanje u mojoj knjizi grubo **izvrća**, Nitko ne može dokazati (neka se isporode citirane strane „Hrv. Straže“ n. pr. 42, 173, 176, i t. d.), da ja „tako prezirno“ govorim o „silogizmu“, da „ruglu i smijehu“ izvrgavam skolastiku i t. d. G. dra. Bauera baš je ovo kritičarevo izvrćanje u pitanju skolastike tako pomamilo, da je kritičara „Hrv. Straže“ nazvao prosto „banditom“.

No ipak, Barac ne slavi „skolastike“. Istina, taj pojam ja ne slavim u svom djelcu. Nijesam imao za to ni prigode. Ne bi bilo ni razborito, primjećuje vrlo umno „Vrhbosna“. Ta ja govorim sa stajališta čisto racionalnoga. Ja želim, da i nevjerniku pokažem, što je sve katolička znanost za nj činila i kako i danas živo radi za njegovo obraćenje. Zar bi bilo taktično, da apologet stane u ovakom momentu zanosnim panegirikom slaviti pred svijetom toliko omraženu skolastiku? Zar već sama ta riječ ne bi nevjernika odvrćala od ove lektire? U drugu opet ruku, ako ja u nedostatku prigode, i ne vijem vijenca slave pojmu skolastike, zar ja ne hvalim punim srcem i krepkom riječi samu stvar? Zar ne hvalim metodu, rad i sve velikane skolastike, koje spominjem (isp. str. poviše citirane)? — Za čudo, kako u nas još danas ima ljudi, kojima više imponira fraza, etiketa, forma, nego li sama stvar!

Da je pisac habil. studije kojom srećom dao štampati svoju studiju u „Hrv. Straži“, puna šaka brade! Valaj, ne bi mu se bila skuhala ovako hladna

popara! Evo dokaza. „Hrv. Straža“ g. 1903. str. 26. piše: „Ne ćemo tvrditi, da je sve dobro, sve pravo, što su god kršćanski filozofi napisali. Imade i u njih pogriješaka, imade krivih mnijenja, osobito u neznatnijih filozofa. Mi se čudimo, što su puno vremena gubili istraživanjem preveć finih pitanja“ i t. d. Str. 31.: „Kršćanski učenjaci — priznajmo iskreno — previše su ove znanosti (prirodnoznanstvene o. p.) zanemarivali“ i t. d. Str. 33. veli: „Kako sveti oci grčku filozofiju upotrebiše, da stvore novu, kršćansku: tako se možemo i mi rezultatima modernih znanosti za razvitak naše filozofije okoristiti“ i t. d. Str. 156.: „Suvišno je isticati, da pod teorijom ne razumijevamo . . . cjepidlačarenje nekih školastika“. Str. 478.: „Koji će dakle pametni katolik reći, da nam se danas jednostavno povratiti k filozofiji i bogosloviji sv. Tome, jer da sve stečevine kašnje znanosti ne vrijede ništa?“ „Hrv. Straža“ g. 1905. str. 466.: „U povjesti naime skolastične filozofije valja odijeliti njezin zlatni vijek . . . od potonjih vijekova, kad no stala padati i gubiti od svoga sjaja i od svoje moći . . . Mnogi su skolastici prisvojili ime svojih velikih predšastnika, a da nijesu ujedno prisvojili njihov duh i shvatili njihove široke vidike.“ Str. 471.: „Manji skolastici jesu kadgod pretjerali dijeleći i mrveći predmet; oni bi se često gubili preko mjere i potrebe u mnogobrojnim distinkcijama . . .“ Str. 473.: „Svi potonji skolastici nijesu se, na žalost, znali uzdržati u . . . mudrim granicama; kod njih nizanje silogizma mjesto da bistri i ugagja, često zapliće i dosagjiva. Njihov često prazni formalizam ponizivao je ime skolastike, slabio i rušio njezin utjecaj“.

Zar ne bi, molim, čitatelj moje knjižice lako pomislio, da sam ja te citate iznio iz svoje studije (n. pr. str. 76, 81, 84, 96, i t. d.)? Ne! Evo, ja sam strogo označio, odakle citiram. Tako piše nitko manji već sama „Hrv. Straža“. Pa gle ista (ili možda nije više ista?!). „Hrv. Straža“ kudi moju knjigu s modernizma poradi istih misli, koje sama izlaže!

b) Ali, reći će „Hrv. Straža“ (g. 1907. str. 594. g. 1908. str. 42.): Barac „govori tako prezirno“ o „silogizmu“ (s. 107.). Da vidimo! Moja studija (s. 107.) govori o tom i opet pripadom, ispod linije, i to doslovno ovako: „Tradicionalna metoda, kazali smo, ne smije se zabaciti. No tim nijesmo rekli, da se ne bi smjelo odustati od spoljašnjeg **oblika** tradicionalne apologetike. Mi ne smijemo poreći vrijednost spoljašnjih kriterija, ali ne stoji, da mi moramo te motive i danas oblačiti u staro sredovječno **ruho**. Raspored dokaza, silogistička forma, tvrda i **suha** dijalektika, latinski jezik, ukratko **svi nedostaci kasnije** skolastike, neka otpadnu“ i t. d.

Tko smije iz ovih riječi izvesti, da ja govorim s preziranjem o silogizmu? Zar ne velim jasno, da se „oblik“ „ruho“, „forma“ mogu (ne moraju!) promijeniti? Zar ne kažem „nedostaci **kasnije**“ skolastike? Ili možda ni to nije slobodno reći? Zar n. pr. Weiss, Hettinger, Guibert, Gutberlet i t. d. zaodijevaju svoja neumrla djela u staro sredovječno ruho? Zar pišu posvećenim latinskim jezikom? Ili možda hladnom, **suhom** dijalektikom? Nijesu ti velikani zapustili silogizma u širem znamenovanju te riječi t. j. logičko pisanje. Ali oni pišu za moderne ljude, zato pišu slatkim materinskim jezikom, pišu ne suho-

i ukočeno, već otmjeno, živo, rječito, pjesnički, k srcu. Zar ni to nije slobodno zagovarati? Neka mi „Hrv. Straža“ prosti, ali ja se usugujem misliti, da je sa savremenima bolje govoriti sa savremenim načinom. Tako misli (osim onih, koje već u studiji na str. 107. citiram) i Isusovac Blötzer (Kirchenlexikon X. S. 1892. i 1896.). U ostalom tako misli i sama „Hrv. Straža“. G. 1905. str. 471. piše: „Silogizam je najjednostavniji i najsavršeniji način umovanja. Ne mislimo tvrditi, da sâm zadostaje za napredak znanosti“. Str. 476. jasno veli... „metoda uz ostale vanjske okolnosti, nije dovoljna, da definira skolastiku... Jezik i slog skolastike, silogizam i ostali didaktični aparat nije drugo već odjeća. Odjeću pak lako čovjek promijeni, a da se sam ne promijeni... Pače skolastiku lako pojmljemo i u drugoj odjeći, kao što se opet sustavi bitno od nje različni dadu prikazati u skolastičnoj metodi... metoda skolastična jedna je tek čest skolastike i to nuzgredna i promjenjiva. Varao bi se, tko bi ih htio istovjetiti ili bi mislio, da su barem nerazdružive“... Opet g. 1906. na str. 126. pozivlje „Hrv. Straža“, da damo „apologetičko štivo u omiljelom modernom obliku... Tko za Boga dat će se na čitanje beskrajno dugih, nepreglednih, suhoparnih rasprava, gdje nema ništa za srce, ništa za maštu, za oko, pa bile one temeljitije nego traktat sv. Augustina o Trojstvu!“

Je li „stručnjak“ kritičar znao, da ga vlastiti njegov časopis ovako bije u obraze? Doista, ne treba tražiti u „kasnijoj“ skolastici — fanatika. Evo „Kritična pisma“ najsavršeniji su ugled fanatičkog cjepidlake.

c) Jao svakoj znanosti, kad u njoj preuzmu riječ ljudi tjesnogrudni, neznalice, zlobnici. Ipak dok smo ljudi, bilo bi čudo, kad takovih ne bi bilo u golemoj teološkoj znanosti ili u glavnoj njezinoj školi — u skolastici.

Na ovaku sam vrstu ljudi mislio, kad sam napisao, da tradicionalnu apologetiku „kadikad... i fanatički skolastici zovu i matematičkom“ (Isporedi moju studiju str. 90. i „Hrv. Stražu“ 1908. str. 172. točka 2.).

Fanatičkih ljudi ima u svakoj struci, pogotovu u svakoj struci znanosti. Nije dakle ruglo za skolastiku uopće, kad se dopusti, da se i u njene redove kadikad zavuče ili da barem metne na obraz skolastičku obrazinu kakav fanatik. To su kao čirovi, koje tijelo izlučuje, da bude zdravije. I znanost treba da žigoše i izbaci iz sebe ovakov balast, da ne naškodi čitavom organizmu. Da ne bi dakle ljaga pala na skolastiku, pripomenuo sam poradi protivnika, da mi tradicionalnu apologetičku metodu ne zovemo matematičkom. Ako je ipak koji od naših ljudi tako zove, da je to fanatik. A ima li takovih, pita „Vrhbosna“ (1907. str. 174.)?

Da uglavim svoju vrlo ogragjenu tvrdnju, ka ko kadikad i fanatički skolastici zovu tradicionalne apol. dokaze (n. pr. za egzistenciju Božju i t. d.) „matematičkima“: nije od potrebe, da prekapam po literaturi. Ovaj se moj odgovor zategnuo i onako više, nego sam želio i mislio. A i ne treba gubiti vremena stranim citatima, dok ima „Hrvatske Straže“.

„Hrvatska Straža“ g. 1905. str. 154., g. 1906. str. 8. (da ne izbrajam sva druga mjesta) navodi, kako se skolastici prigovara, da miješa teologiju s

matematikom. Nijesam mogao naći, da „Hrvatska Straža“ odlučno i direktno odbija taj prigovor. Već to mi je bilo simptomatično. Kad nuto na str. 583. („Hrv. Straža“ 1905.) čitam ovo: „Prema aristoteličkoj su teoriji bivanje Božje, jednostavnost i neumrljivost duše i t. d. istine isto tako (posredno) evidentne, **kao i ma koja matematički dokazana teza**“.

Dopustit će mi poštovana „Vrhbosna“ (poradi nje ovo pišem, ne poradi „Hrv. Straže“), da sam sad lako došao na misao, kako bi u svojoj studiji i spomenuo ovo zastranjivanje (nekog pisca „Hrv. Str.“) od stroge katoličke terminologije u tom punktu. To mi se činilo potrebnim poradi protivnika skolastike. Uoči ovako nejasnoga pisanja valjalo je da preveniram njihov prigovor: „I skolastika zove apologetske dokaze matematičkima.“ Trebalo je to učiniti i zato, jer ja u studiji branim kontradiktornu rečenicu: „Ovo nije dokaz matematičke evidencije, već ragja samo izvjesnu spoznaju“ (str. 62. i 90.). Ja dakle poviše citiranom („Studjija“ na str. 90.) rečenicom hoću da kažem samo ovo: Skolastika ne zove ovaj dokaz evidentnim. Da se kadikad nagje po koji fanatik, koji će ga i tako ili slično nazvati (makar želi, da ga smatraju skolastikom): ne može nitko za to pozivati na red samu skolastiku. — Znam ja dobro, da svaki kompendij uči, što i ja (na str. 62. i 90.) napisah. Ali sve mi se nekako privigja, kao da neki pisac „Hrv. Straže“ barem dojako nije bio baš sasvijem na čistu o tom punktu.

* * *

Ja sam rekao, što sam nužno morao reći. Valjalo je, da uzmem u zaštitu svoju ortodoksiju. Bojim se,

da sam i predugo mučio čitatelja dosadnim citatima. Ali kako da drugojačije prikažem nekršćansku podvalu kritičara, da ja zastupam modernistički pravac („Hrv. Straža“ g. 1908. str. 39., 324. i drugdje)? Ponavljam, da mi je od srca žao, što sam baš ja, autor apologetičke studije, ironijom sudbine bio prisiljen, da ovo pišem protiv katoličkog časopisa, koji još k tomu želi da bude apologetičan. Opet nijesam mogao drugojačije, a da ne skinem obrazinu piscu, koji pod katoličkim plaštem drsko vrijeđa javni moral i svoje čitatelje, piscu, koji kao da misli, da piše za budale, piscu, koji sebi uobražava, da je ili tako učen, da ga ne će nitko razumjeti ili da su čitatelji tako naivni, te ga ne će nitko kontrolirati. Kad bih znao, da kritičar nije razumio cijele stvari (kako n. pr. čini dojam četrnaesto pismo: „Hrvatska Straža“ str. 169. i dalje), zažmirio bih na oba oka. Nijesam se navikao boriti donkijotski — protiv gluposti. Ali citacija kritičareva na tolikim mjestima očituje nesumnjivu bezdušnost. A to se mora da žigoše u ime javnog morala i u ime ugleda katoličke štampe.

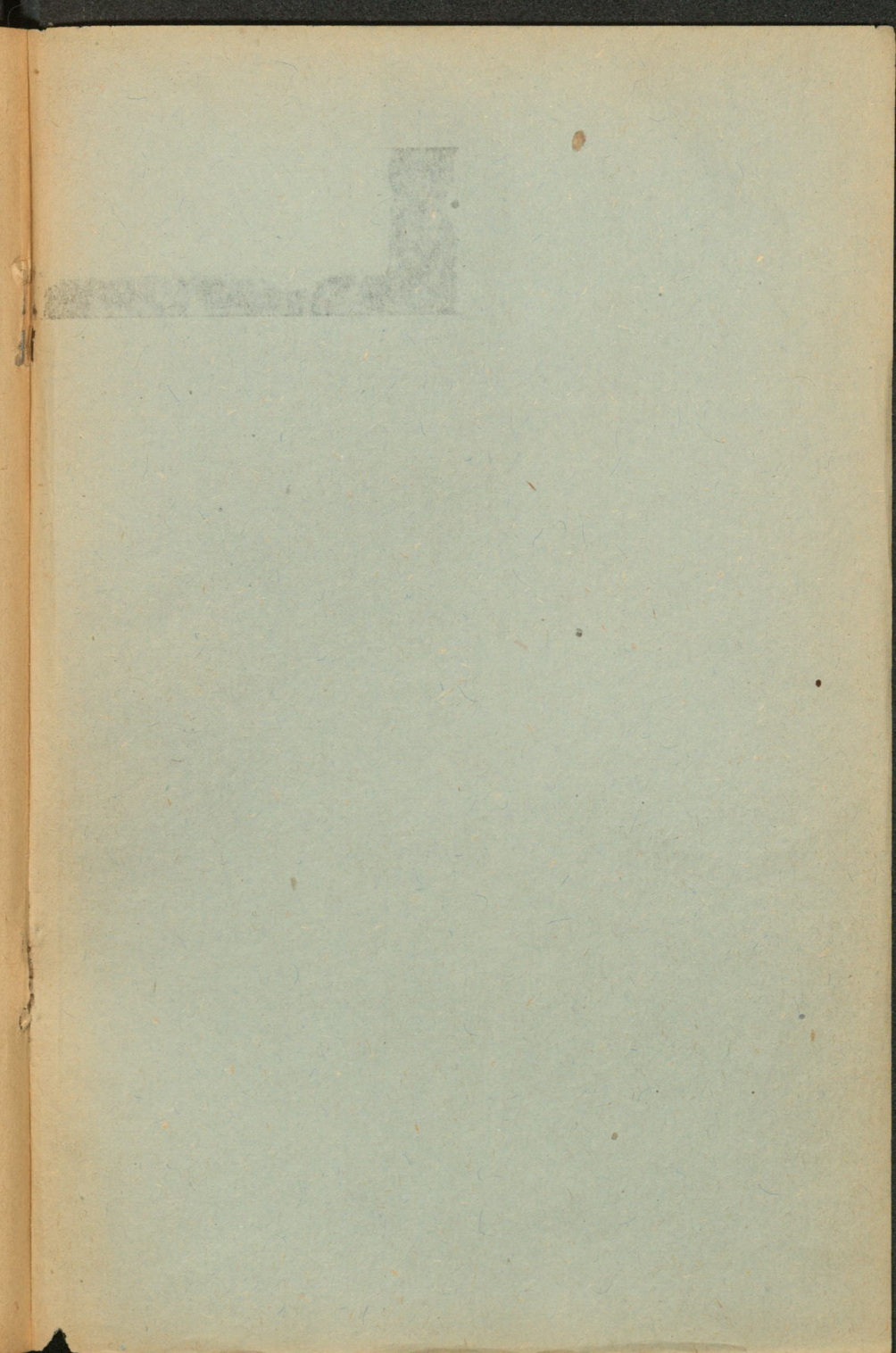
Dakle je u mojoj broširi sve „od kona do kona“ — suho zlato? Nipošto sebi toga ne umišljam. Znam vrlo dobro, kako bi trebalo još ovo i ono izgladiti, usavršiti, popuniti. Ali i to znam, da mi je nada sve čisto moje katoličko uvjerenje. Znam, da je u biti moja studija potpuno u skladu s naukom svete rimske Crkve.

Kad govorim o slabim stranama, nikako ne priznajem, da amo pripada n. pr. „LXX“. U to tako naivno i puerinski zabada „Hrv. Straža“ (1908. str. 126.) pod naslovom „Izvanredno iznašašće“. Isto tako samosvjesno odbijam (kao neku pogriješku) ono,

o što se n. pr. kritičar (ibid. str. 42.) ironički zadijeva, e bi me tobož poučio, kako je Kant živio čitav vijek prije Paskala. Koliko puta se piscu ne potkrade i veći „lapsus calami“, a kamo li ne bi lapsus ovake najobičnije vrste! Tko je imao pero u ruci, zna, kako se to lako dogagja bilo poradi hitrine pisanja, bilo poradi rastresenosti kod revizije, bilo poradi težnje za lapidarnošću. Zar se može u jednog aktivnog učitelja više gimnazije suponirati toliko neznanje, koliko ne smiju pokazati ni njegovi slabiji učenici? Kad se ipak i ovakove sitnice s barnumskim aplombom iznose, zar nije to već očevidan simptom, da se tu ne kritizira „sine ira et studio“? —

Knjižnica KBF - ZG

162-90-34

060133901 / 66.022